

Александар З. Королија¹
Универзитет у Београду, Филозофски факултет,
Одељење за социологију
Београд (Србија)

316.323.6
330.342.14(100)
316.26
330.8

Приказ

Примљен 04/03/2025

Измењен 27/03/2025

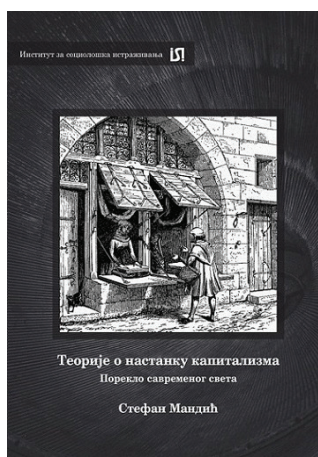
Прихваћен 27/03/2025

doi: [10.5937/socpreg59-57232](https://doi.org/10.5937/socpreg59-57232)

ТЕОРИЈЕ О НАСТАНКУ КАПИТАЛИЗМА

Стефан В. Мандић: *Теорије о настанку капитализма*.
Београд: Институт за социолошка истраживања, 2024, 204 стр.

Књига *Теорије о настанку капитализма* др Стефана Мандића представља даљи корак и продубљивање докторске тезе у којој је испитивао утицај европског и јапанског феудализма на настанак капитализма. На тај начин аутор наставља истраживања у

домену историјске социологије, инспирисан књигом *Изазови историјске социологије* свог ментора проф. др Слободана Антонића. С тим у вези треба истаћи да је Мандићева књига једна од ретких објављених књига у Србији која је примарно ситуирана у области историјске социологије, у дугом размаку од 1995. године. Међутим, значај ове књиге не огледа се само у ревитализацији традиције давања теоријама историјске социологије већ је књига несумњиво одликована научним значајем будући да представља систематичан преглед теорија о настанку капитализма.

У самом уводу књиге Мандић тврди да је савремено доба „истовремено чудесно и застрашујуће“ (стр. 9), указујући на то да технолошке промене садрже поред позитивних учинака и негативне учинке, а да би се учинци могли сагледати, треба имати у виду историјску перспективу развоја капитализма као друштвено-економске формације.

Овом задатку аутор приступа тако што класификује теорије о настанку капитализма у три различита корпуса теорија које добијају своја посебна поглавља. У првом поглављу се излажу марксистичке теорије. Посебна пажња се посвећује Марксовом схватању базе и надградње, као и следовима трансформација начина производње.

¹ akorolija19@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0000-2006-3031>

Надовезујући се на своја ранија истраживања Марксовог и Енгелсовог разумевања националног питања, аутор оцењује да су класици марксизма своју позицију према прогресивности неког народа одређивали спрам односа према феудалним структурама. У наставку поглавља аутор прелази на испитивање Лењиновог разумевања развоја капитализма у Русији и потом на послератне дебате у којима посвећује пажњу ендогеним и егзогеним теоријама. Мандић се критички односи према овим приступима и покушава да синтетише гледишта обе перспективе тврдећи да у феудализму постоји раст продуктивности рада, као и сложена подела рада која је утицала на развој трговине. На самом крају поглавља следи занимљива анализа која је у српској социологији готово сасвим непозната. Реч је о јапанским марксистима који су расправљали о Меиџи револуцији као ослонцу развоја капитализма у Јапану.

У другом поглављу се прелази на светско-системске теорије. Највећи простор добија Волерстин за којег аутор тврди да је „створио најразвијенију форму светско-системске теорије“ (стр. 92). Овде се разматра Волерстиново разумевање настанка феудализма из пропасти римске светске империје, као и развитака капитализма као одговор на кризу феудалног система. Главним актером се означава нова капиталистичка класа која настаје из редова феудалне властеле. Аутор оцењује да је за Волерстина главни разлог распада феудализма тај што су исцрпљене производне могућности. У наставку се анализира Броделово схватање према којем је Европа инкорпорирала у себе друге привреде и тако ширила капиталистичке односе. Затим се анализира Ариђијево схватање да капитализам настаје у италијанским градовима услед децентрализоване политичке и економске моћи. Поглавље се завршава гледиштем Абу-Лугоде и улогом градова и трговине у настанку капитализма и Гундер-Франковом и Бери Гилсовом анализом положаја центра и периферије у оквиру које се тврди да је Кина имала позицију центра у миленијумском трајању.

Треће поглавље садржи немарксистичке теорије у које су сврстани аутори разноликих теоријских гледишта. На првом месту се разматра Адам Смит и његово виђење да се капитализам развија из трговине уз значајан утицај средњовековних градова. Студиозна и потанка анализа је методично изложена за Веберову теорију. У том делу аутор улази у веома широк преглед опуса разматрајући утицаје које су имали патримонијализам, војска и администрација, потом се пажња усмерава на сукобе у феудализму. Расправом су захваћени Египат, Отоманско царство и Јапан. Уз похвале Веберу, аутор ипак показује критички став тврдећи да је код Вебера превише пажње посвећено слободном тржишту, а да су запостављени монопол и олигопол, као и да се превише инсистира на неекономским факторима настанка капитализма попут религије. Надовезујући се на Вебера, Мандић прелази на Зомбартово схватање капиталистичког духа као фактора који је допринео да из трговаца и занатлија поникне капитализам, продужујући са овом темом ка Пирену. Потом и на Маново истицање хришћанства као важног елемента раздвајања економске и политичке моћи које је омогућило привредни раст у феудализму.

У наставку поглавља о немарксистичким теоријама Мандић излаже теорије историјског институционализма међу којима је Лахманова теорија настанка капитализма као ненамеравање последице сукоба енглеских елита. Затим је на реду Тилијева анализа утицаја принуде и капитала на развој националних држава која је

омогућила концентрацију моћи и богатства у градовима. Посебан одељак посвећује Антонићевом схватању настанка капитализма, у којем се комбинују марксистичке, светско-системске и немарксистичке теорије, а одликовано је екстерним разлозима настанка капитализма будући да је феудализам био антитржишан и антиграђански. Иако се Мандић слаже са Антонићевом критиком интерног схватања, он критикује Антонићево разумевање античког друштва као продуктивнијег од феудалног, као и строго одвајање феудализма и трговине.

Читаоци заинтересовани за историјску социологију и питање настанка капитализма, Мандићево дело могу користити као систематичан социолошки преглед разноликих теоријских приступа овом питању. У књизи се вешто користе економске, политичке и културне теорије које долазе из различитих теоријских перспектива. *Теорије о настанку капитализма* су важан допринос домаћем развоју историјске социологије као и позив на нова истраживања и дебате о важним друштвеним питањима која су истовремено и историјска и актуелна.

Aleksandar Z. Korolija¹
University of Belgrade, Faculty of Philosophy
Department of Sociology
Belgrade (Serbia)

THEORIES ON THE ORIGIN OF CAPITALISM

Stefan V. Mandić: *Theories on the Origin of Capitalism*.
Belgrade: Institute for Sociological Research, 2024, 204 pages

(Translation *In Extenso*)

The book *Theories on the Origin of Capitalism* by Stefan Mandić, PhD, represents a further step and deepening of his doctoral thesis in which he examined the influence of European and Japanese feudalism on the origin of capitalism. In this way, the author continues his research in the field of historical sociology, inspired by the book *Challenges of Historical Sociology*, written by his mentor, Professor Slobodan Antonić. In this regard, it should be noted that Mandić's book is one of the rare books published in Serbia placed primarily in the field of historical sociology, in a long gap since 1995. However, the importance of this book is not only reflected in the revitalization of the tradition of engaging with theories of historical sociology, but also in the fact that it is undoubtedly distinguished by its scientific significance, since it represents a systematic review of theories on the origin of capitalism.

In the very introduction to the book, Mandić claims that the modern era is "simultaneously wonderful and frightening" (p. 9), indicating that technological changes contain both positive and negative effects and, in order to be able to see the effects, one should keep in mind the historical perspective of the development of capitalism as a socio-economic formation.

The author approaches this task by classifying theories on the emergence of capitalism into three different corpuses of theories that receive their own separate chapters. The first chapter presents Marxist theories. Special attention is paid to Marx's understanding of the base and superstructure, as well as the consequences of transformations in the mode of production. Building on his earlier research into Marx's and Engels' understanding of the national question, the author assesses that the founders of Marxism determined their position on the progressiveness of a people in relation to their relationship to feudal structures. In the remainder of the chapter, the author moves on to examining Lenin's understanding of the development of capitalism in Russia and then to the post-war debates in which he pays

¹ akorolija19@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0000-2006-3031>

attention to endogenous and exogenous theories. Mandić is critical of these approaches and attempts to synthesize the views from both perspectives, arguing that in feudalism there is an increase in labour productivity, as well as a complex division of labour that influenced the development of trade. At the very end of the chapter, there is an interesting analysis of something almost completely unknown in Serbian sociology. It concerns Japanese Marxists who discussed the Meiji Revolution as a pillar of the development of capitalism in Japan. The second chapter moves on to world-system theories. The greatest space is given to Wallerstein, who, according to the author, “created the most developed form of world-system theory” (p. 92). This chapter examines Wallerstein’s understanding of the emergence of feudalism from the collapse of the Roman world empire, as well as the development of capitalism as a response to the crisis of the feudal system. The main actor is the new capitalist class emerging from the ranks of the feudal lords. The author assesses that, for Wallerstein, the main reason for the collapse of feudalism was the exhaustion of production possibilities. The following is an analysis of Braudel’s understanding according to which Europe incorporated other economies into itself and thus spread capitalist relations. Subsequently, Arrighi’s understanding that capitalism arose in Italian cities due to decentralized political and economic power is analyzed. The chapter concludes with Abu-Lughoda’s view and the role of cities and trade in the emergence of capitalism, and Gunder-Frank and Barry Giles’ analysis of the position of the centre and the periphery, within which it is argued that China had a central position for a millennium.

The third chapter contains non-Marxist theories in which authors of diverse theoretical perspectives are grouped. First, there is a discussion about Adam Smith and his view that capitalism develops from trade with a significant influence of medieval cities. A studious and detailed analysis is methodically presented for Weber’s theory. In this section, the author enters into a very broad overview of the work, considering the influences of patrimonialism, the army and the administration, and then attention is directed to the conflicts in feudalism. The discussion covers Egypt, the Ottoman Empire and Japan. While praising Weber, the author nevertheless takes a critical attitude, arguing that Weber pays too much attention to the free market while neglecting monopoly and oligopoly, and that he excessively insists on non-economic factors in the emergence of capitalism, such as religion. Building on Weber, Mandić moves on to Sombart’s understanding of the capitalist spirit as a factor that contributed to the emergence of capitalism from merchants and artisans, continuing this theme to Pirenne. Furthermore, Mann’s emphasis on Christianity is considered as an important element of the separation of economic and political power that enabled economic growth in feudalism.

Continuing the chapter on non-Marxist theories, Mandić presents theories of historical institutionalism, including Lachman’s theory of the emergence of capitalism as an unintended consequence of the conflict between English elites. Then comes Tilly’s analysis of the influence of coercion and capital on the development of nation-states, which enabled the concentration of power and wealth in cities. While a separate section is devoted to Antonić’s understanding of the emergence of capitalism, which combines Marxist, world-system and non-Marxist theories, and which is distinguished by external reasons for the emergence of capitalism, since feudalism was anti-market and anti-bourgeois. Although Mandić agrees with Antonić’s criticism of the internal position, he criticizes Antonić’s understanding of

ancient society as more productive than feudal society, as well as the strict separation of feudalism and trade.

Readers interested in historical sociology as well as in the question of the emergence of capitalism can use Mandić's work as a systematic sociological overview of various theoretical approaches to this issue. The book skilfully uses economic, political, and cultural theories that come from different theoretical perspectives. The book *Theories on the Origin of Capitalism* is an important contribution to the domestic development of historical sociology, as well as an invitation for new research and debates on important social issues that are both of historical and current character.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Antonić, S. (1995). *Challenges of Historical Sociology*. Beograd: Institut za političke studije. [In Serbian]
- Mandić, S. (2022a). *The Influence of European and Japanese Feudalism on the Emergence and Development of Capitalism*. Beograd: Filozofski fakultet [In Serbian]
- Mandić, S. (2022b). Marx's and Engels' attitude towards the national question. *Sociološki pregled*, 56 (1), 120–140. DOI: [10.5937/socpreg56-35345](https://doi.org/10.5937/socpreg56-35345)
- Mandić, S. (2023). Austro-Marxian and Bolshevik relation towards National Question, *Sociološki Pregled*, 57 (3), 886–908. DOI: [10.5937/socpreg57-45329](https://doi.org/10.5937/socpreg57-45329)
- Mandić, S. (2024). *Theories on the Origin of Capitalism*. Beograd: Institut za sociološka istraživanja [In Serbian]